

KÜLTEPE METİNLERİNDE GEÇEN RAHİBELERİN AİLE VE TOPLUMDAKİ KONUMU

Dr. H. Ali ŞAHİN*

Kültepe metinleri, Asurlu tüccarların mektupları, senetleri, mahkeme zabıtlarından oluşmaktadır. Boğazköy'de olduğu gibi dini muhtevalı metinler bulunamamıştır. Bu yüzden belgelerimizde direkt olarak rahibelerin görevleri ile ilgili bilgiler mevcut değildir. Yalnızca, dolaylı olarak rahibelerden bahsedilmektedir. Bu rahibeler Asur'da bulunmaktadır ve Anadolu'da ticaretle uğraşan babalarına, kardeşlerine ya da eşlerine ticari konularda yazmaktadırlar. Anadolu'dan bunlara adak, kurban ve ticari gelirden kendilerine düşen paylar gönderilmiştir. Bu rahibelerin aile şirketi içerisinde oynadıkları rol ile Asur toplumundaki konumlarını araştırdım. Şimdi belgelerimizde geçen rahibeleri birer birer inceleyelim:

Rahibe Ahaha (Puşu-ken'in kızı)

Kaniş karum şehrinde oturan meşhur tüccar *Puşu-ken*'in kızı olan *Ahaha*'nın bir rahibe olduğunu kendisi için belgelerimizde bazen *gubabtum* ve bazen de *waqqurtum* denilmesinden anlıyoruz. Ayrıca, metinlerde geçen bu iki terimin aynı manaya geldiğini de öğrenmiş oluyoruz¹. *Ahaha*'nın nasıl rahibe olduğunu, Asur'da oturan *Lamassi*'nin *Puşu-ken*'e yazdığı mektuptan anlıyoruz². *Lamassi*, kızı *Ahaha*'nın büyüdüğünü ve *Puşu-ken*'in gelerek kızı *Tanrı Aşşur*'un kucacağına koymasını istemektedir. Herhalde tapınakta yapılan bir dini törende, *Ahaha*'nın *Aşşur*'a takdim edildiğini ve böylece onun rahibesi

* Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ar.Gör. Kayseri.

1. TC 3 210'da *waqqurtum* şeklinde; ATHE 24'de ise, *gubabtum* şeklinde geçmektedir.

2. CCT 3, 20; 38-40: *ú s,ú-ha-ar-tum da-ni-iš ir-tí-bi tí-ib-a-ma a-tal-kam a-na sú-ni A-šur šu-ku-ší ú šé-ep i-lí-kà s,a-ba-ai*; BIN 4, 9, 20 *šu-uk-na[m] s,ú-ha-[a]r-ti ir-tí-bi4 / ku-ta-bi4-it-ma al-kam a-na sú-un d.A-šur /šu-ku-ší*;

olduğunu düşünebiliriz. *Puşu-ken* gibi Asur'da önemli bir tüccarın kızını rahibeliğe vermesi, bu dönemde rahibelerin toplumda iyi bir konumda bulduklarını göstermektedir. Belgelerimizde geçen rahibelerin ticaretle uğraşmış olmalarından bunu rahatlıkla anlayabiliriz.

Anadolu'dan Asur'a gönderilen parayla ilgili belgelerde³ Ahaha'ya gönderilen gümüş, altın ve diğer küçük paketlerin bu rahibe vasıtasıyla tapınağa ulaştırılmış olacağını düşünüyoruz. Asurlu tüccarların adaklarını rahipler ve rahibeler aracılığıyla Asur'daki tapınaklara bu şekilde ulaştırmış olmaları mümkün gözükmektedir. Bir belgede⁴, "1 riksum, Dudu'nun kızı Nana için, 1 riksum *Puşu-ken*'in kızı *waqqurtum* için, 1 riksum Şallim-ahum'un kızı Şat-Aşşur için *Suea*'nın mühürlüyle mühürlü, toplam 22 1/2 ŞE altın Ahaha'ya teslim edilmiştir" denilmektedir. Bir diğer belgede⁵ ise, 3 1/4 şegel iyi paşallum altınının Ahaha için taşınacağı kayıtlıdır. Bu belgelerde şebultum ve riksum diye adlandırılan küçük demet yada bağların bir tür hediye paketi olacağını düşünüyoruz.

Rahibe Ahaha'nın Asur'dan Anadolu'da bulunan kardeşlerine yazdığı mektuplarda⁶, aile şirketi ile ilgili bilgi vermektedir. Bu mektuplarda geçen, *Suea*, *Ikupaşa*, *Buzazu*, *Aşşur-mutabbil* isimli şahısların Ahaha'nın kardeşleri olduğunu bir belgeden⁷ öğreniyoruz. Bu belgelerden birinde⁸, Ahaha kardeşleriyle birlikte borçlu olarak gözükmektedir.

3. AKT I, 7'de 4 şegel altın *Lamassi* ve Ahaha'ya; BIN 4, 140: 1-8: 5 GÍN KÛ.BABBAR şa Amur-A-şur DUMU Sú-kà-lt-a iš-qu-lá-ni a-na Lá-ma-sí ú A ha-ha A-mur-A-şur-ma ú-bi-il5; "Sukkalianın oğlu Amur-Aşşur'un 5 şegel gümüşünü bize taşıdı, *Lamassi* ve Ahaha'ya Amur-Aşşur taşıdı; ICK I, 120: 1-8: 3 né-pí-ša-an 40 ma-na KÛ.BABBAR ni-is-ha-sú DIRI şa-du-a-sú şa-bu 1 ri-ik-sú 10 GÍN KÛ.BABBAR šé-bu-ul-ta-áš-na a-Lá-ma-sí ú A-ha-ha; " 1 riksum 10 şegel *Lamasi* ve Ahaha'ya; CCT 5, 41 a,13-16: 5 GÍN KÛ.BABBAR šé-bu-ul-tum şa Lá-ma-sí ú A-ha-ha 3 GÍN KÛ.BABBAR ku-nu-ku-um şa <<ša>> A-ha-ha; " 5 şegel gümüş, *Lamassi* ve Ahaha'nın olup, 3 şegel gümüş mühürlü olarak Ahaha'nındır".

4. TC 3, 210, 24-29: 1 ri-ik-sà-am a-Na-na-a DUMU.SAL Du-dul ri-ik-sà-am a-na Wa-qur-tim DUMU.SAL Pu-şu-ke-en6 1 ri-ik-sà-am şa Şa-at-A-şur DUMU.SAL Šál-ma-a-hi-im ku-nu-ku şa Sú-e-a a-ha-ma 22 1/2 ŞE KÛ.KI ku-nu-ki-a / a-na A-ha-ha iš-té-ni-iş ar-bé šé-bu-lá-tum.

5. TC 3 204;8-11: şa ki-ma i-a-tí ú A-ha-ha <ú>-bi4-il5 1 GÍN KÛ.BABBAR a-ni-qi-şu a-dí-in

6. BIN 6, 59; TC 2, 46; CCT 5 8 a; CCT 4 31d;

7. ATHE No. 24, 8-12:A-şur-mu-ta-bi-il5 Bu-za-zu ú I-ku-pá-şa me-er-ú Pu-şu-ke-en6 ki-ma ra-mi-ni-şu-nu ú ki-ma A-ha-ha / a-ha-tí-şu-nu gu5-ba-áb-tim ú <<Sú-e-a>> a-hi-şu-nu

8. CCT I 17 b; 1-20: 40 ma-na KÛ.BABBAR s,a-ru-pá-am ni-is-ha-sú DIRI şa-du-a-sú şa-bu ku-nu-ki-a a-s,é-er 5 um-mi-a-ni-a ú a-s,é-er şa ki-ma i-a-tí a-ha-ma 10 ma-na KÛ.BABBAR s,a-ru-pá-am ni-is-ha-sú lá DIRI şa-du-a-sú 10 şa-bu a-s,é-er A-ha-ha-a Sú-e!-a ú Bu-za-zu i-na KÛ.BABBAR.pí-şu-nu şa Be-lá-num ú15 d.IM-SIG5 ha-bu-lu-şu-nu-tí-ni a-lá-qé 13 1/2 ma-na URUDU ma-sí-ú-um ú 10 GÍN KÛ.BABBAR a-na 20 wa!-qur2-tim / ANŞE şa-al-ma-am i-na a-lim.ki ú-ta-ar;

Kaniş'ten Asur'da oturan Ahaha'ya gönderilen mektuplara baktığımızda hem dini hemde ticari konular içerdiği anlaşılmaktadır. Ahaha ve İli-SATU'ya gönderilen bir mektupta⁹ *Buzazu ikribum* olarak 5 *šeqel* altın gönderiyor ve 1 *šeqel* de adak olarak veriyor. Ahaha'ya yazılan bir mektupta¹⁰, onun için gönderilen 1 1/3 mana gümüşten bahsedilmektedir. Bu rahibenin ticari faaliyetlerine ışık tutan bir kaç belge de bulunmaktadır¹¹.

Bütün bu belgelerden, onun ticaretle uğraşmış olduğu anlaşılmaktadır. Amur-Iştar ailesiyle Puşu-ken ailesi arasındaki ortaklıkla ilgili belgede¹² *Amur-Iştar*'ın oğulları ile beraber *gubabtum* kızı ve aynı şekilde *Puşu-ken*'in oğulları ile birlikte *gubabtum Ahaha*'nın da hissedar oldukları görülmektedir. Böylece, *gubabtum* sıfatına haiz olan bu bayanların aile şirketi içinde hissedar oldukları anlaşılmaktadır.

Rahibe Iştar-lamassi (Aşşur-nada'nın kızı)

Iştar-lamassi isimli bayanın, *gubabtum* olduğunu yine bir Kültepe metninden öğreniyoruz¹³. Rahibe *Iştar-lamassi*'nin *Aşşur-nada* isimli tüccarın kızı ve *Puzur-Iştar*'ın da eşi olduğunu bir evlenme belgesinden¹⁴ anlıyoruz. Bu evlenmenin Anadolu'da vukubulduğu, *Iştar-lamassi*'nin *Puruşhattum* ya da *Hattum*'da oturabileceği ya da Kaniş'e gönderileceği, ayrıca *Puzur-Iştar*'ın Asur'da ikinci bir eş alamayacağı da kaydedilmiştir. İki tarafın birbirlerini bırakmaları durumunda ise, 5 *mana* gümüş ödeyecekleri belirtilmiştir. *Iştar-lamassi*'ye kocası *Puzur-Iştar*'ın gönderdiği bir mektupta¹⁵ kalay ve kumaşlardan bahsedilmektedir. *Iştar-lamassi*'nin alacaklı ve borçlu olduğunu gösteren belgeler bulunmaktadır. Bunlardan birinde¹⁶ *Iştar-lamassi Nuhşatim*

9. CCT 2 32 a: 1-15: *a-na İ-lı-SA.TU A-ni-na / A-ha-ha ù A-sà-nim qı-bi4-ma um-ma Bu-za-zu-mal 1/2 ma-na 5 GÍN KÜ.GI ni-is-ha-sú DIRI ša-du-a-sú ša-bu 1/2 ma-na KÜ.Gla-ha-ma / ni-is-ha-súDIRI ša-du-a-sú ša-bu ša ik-ri-bi4-a mi-ma a-nim ku-nu-ki-a A-sà-num / na-áš-a-ku-nu-tf.*

10. TC 1, 21: 35-36: 35 ù 1 1/3 ma-na KÜ.BABBAR ša li-bi4 A-ha-ha.

11. BIN 6, 118; CCT 5 1-10.

12. ATHE No. 24.

13. TC III, 128, 2, *Iştar-la-ma-si ug-bab-tum.*

14. PRAG I 490: 115: *Iştar-lá-ma-sí DUMU.SALA-šür-na-da Puzur4-Iştar a-na am-tù-tim e-hu-uz-ma a-na Bu-ru-uš-ha-tim lu a-na Ha-tim a-šar ha-ra-šu-ni iš-ti-šu i-ra-dí-ší ù qá-dí-šu-ma a-na Ká-ni-iš ú-ta-ra-ší šu-ma e-zi-ib-ší 5 ma-na KÜ.BABBAR i-ša-qa-al šu-ma ší-it-ma té-zi-ib-šu 5 ma-na KÜ.BABBAR ta-ša-qal-šu-ma a-lá-an a-ší-tí-šu ša a-lim A-šur ša-ni-támlá e-ha-az.*

15. VS 26, 53.

16. KKS 15a;1-6: 1 1/3 ma-na KÜ.BABBAR i-na s,é-er Na-hi-iš-tim ù Iştar-la-ma-sí A-šur3-na-da i-šu iš-tù

ile birlikte 1 1/3 *mana* gümüş borçludur. İki adet toplu kayıt belgesinde¹⁷ *Alahum* isimli şahısla birlikte, 1/2 *mana* gümüş borçlu durumdadır. Bu belgelerden *Istar-lamassi*'nin ticaretle meşgul olduğunu anlıyoruz. *Istar-lamassi*'nin, *Aşşur-nada* isimli şahsın kızı olduğunu belirtmiştik. *Aşşur-idi* isimli tüccarın, oğulları olan *Aşşur-nada* ve *Aşşur-taklaku*'ya gönderdiği mektuplarda¹⁸ sürekli olarak *Aşşur*'un, *Istar*'ın ve *Ilabrat*'ın kurbanından bahsetmektedir. Anadolu'da ticaretle uğraşan önemli tüccar ailelerinden biri olan *Aşşur-idi* ailesinin üyelerinden biri olan *Istar-lamassi*'nin bir rahibe olması, bu rahibenin zamanında babasına aile şirketi hakkında bilgiler vermiş olduğunu ve ticarete katıldığını evlendikten sonra ise, Anadolu'da bulunduğunu ve ticari konularda eşine yardımcı olduğunu ve kendisinin de ticaretle uğraştığını görmekteyiz.

Rahibe Ahatum (İli-bani'nin kızı)

Bu rahibenin *Ili-bani* isimli şahsın kızı olduğunu bir Kültepe metninden öğreniyoruz¹⁹. Belge bir vasiyetname niteliğinde olup, *Ili-bani Kanis*'teki evini karısı *Lamassi*'ye vermektedir. *Ia* ve *Ikupia*'nın 6 *mana* gümüşü seneye kızkardeşleri *Ahatum*'a verecekleri kaydedilmiştir. Ayrıca, *Ia* ve *Ikupia* *ikribumu*'da *Ahatum*'a verecekler ve babalarının mührünü *Ia*'nın alacak ve yemin edecek, *Ikupia*'nın *ikribumu* olan 1 *mana* gümüş alikonacak denilmektedir. Bu rahibenin *Şu-Istar*'ın oğlu *Ahuni*'nin eşi olduğunu bir Kültepe metninden öğreniyoruz²⁰.

Ahatum'un ticari faaliyetlerine ışık tutan belgelerden ikisinde²¹ onun 1 1/2 *mana* gümüş alacaklı olduğu görülmektedir. Her iki belgede de *Şu-Kubim* borçludur. Bir diğer belgede ise²², aynı oranda alacaklı olup, 2 *şeqel* gümüşü de

17. Kt. c/k 453; 1/2 ma-na KI A-lá-hi-im ša Ma-ma ù Istar-lá-ma-s iš-tù ha-muš-tim ša I-ku-ni ú Na-ra-am-ZU; Kt c/k 839; 81-83: 1/2 ma-na KÜ.BABBAR A-la-hi-im DUMU Nu-ur-d.UTU ù Istar-la-ma-sí a-na ITU.1.KAM i-ša-qú-lu šu-ma lá iš-qú-lu 3 GÍN.TA a-ma-an-em ú-s,ú-bu.

18. POAT 10; BIN 4 186; VS 26, 11; CCT 2, RA 60, 111; CCT 1, 166.

19. ICK 1, 12: t,up-pu-ú a-ni-ú-tim ša A-ha-tim me-er-i-tí-a gu5-ba-áb-tim / ší-tí / t,up-pe3-a lu ša a-lim.ki lu ša eq-li-im[ša] me-er-e-a ki-li-šu-nu-ma [ša me-e]r-í-tí-a gu5-ba-áb-tim[qá-sá l].iš-té-tù-ma [be-tum š]a Kà-ni-iš [ša Lá-ma]-sí a-ší-tí-a [i-na me-er]-e a-n [Lá-ma-sí ma]-ma-an / ú-lá [i-tù-a-a]r-ší-tim [i-na t,u]p-pe3-a ša Kà-ni-iš

20. TC 2, 67.

21. BIN 4, 153; 1-3: 1 1/2 ma-na KÜ.BABBAR s,a-ru-pá-am i-s,é-er Šu-Ku-bi4-im A-ha-tum tí-šu; TC 3 228; 1 1/2 ma-na KÜ.BABBAR s,a-ru-pá-am i-s,é-er Šu-Ku-bi-im A-ha-tum tí-šu-ú, metinlerde *Ahatum* alacaklı, *Şu-Kubim* borçludur ancak belgelerin düzenlenme tarihleri farklı olduğundan bu belgeler bir duplikat değildir.

22. RA 59, 13, 1 1/2 ma-na KÜ.BABBAR s,a-ru-pá-am i-s,é-er Lá-li-im A-ha-tum tí-šu, *Ahatum* 1 1/2 *mana* alacaklıdır, 2 *şeqel* gümüşü *Aşşur*'un *ikribumu* olarak *Lalium*'a vermektedir. *Lalium* borçlu durumdadır.

ikribum olarak ödemektedir. Bu belgelerden *Ahatum*'un ticaretle uğraşmış olduğunu öğreniyoruz. Babasının mirasından pay almaktadır. *Tanrı Aşşur*'a *ikribum* sunması, bu rahibenin de *Ahaha* gibi *Aşşur*'un rahibesi olacağını göstermektedir.

Rahibe Ahatum, (Ikunum ile Amur-UTU'nun kızkardeşleri)

Kültepe'de 1961 yılı kazı mevsiminde ortaya çıkarılan tabletlerden, rahibe olan başka bir *Ahatum*'un varlığından haberdar oluyoruz. Bu belgeler, Kt. m/k 1, m/k 2, m/k 69, m/k 70 numaralı metinlerdir. *Ikunum* ile *Amur-UTU* isimli kardeşlerin birbirlerini dava ettikleri bu mahkeme zabıtlarında, bunların bir erkek ve bir de kızkardeşleri olduğunu öğreniyoruz. Kt. m/k 71 metninde²³ ise; bu kardeşlerin çocukları şahit olarak gözükmektedirler. Bunlar, *Ahatum*'un oğlu, *Aşşur-malik*, *Amur-UTU*'nun oğlu *Belanum*, *Hidaluk*'un oğlu *Ennum-Aşşur*'dur. Bu arşive ait bir başka belgede²⁴ ise, sırasıyla *Hidaluk*'un oğluna ve *Ahatum*'un oğluna birer *şegel* gümüş adak olarak verilmektedir. Böylece Asur'daki erkek kardeşin de *Hidaluk* isimli şahıs olacağı kabul edilebilir. Bu belgelerden anlaşıldığına göre, bu kardeşlerin babaları ölmüş ve kardeşler arasında miras kavgası başlamış olup, *Ikunum* ile *Amur-UTU* birbirlerini dava ederek mahkemeye başvurmuşlardır. Kt. m/k 1 metni²⁵ bir mahkeme zabtı olup, *Ikunum*, kardeşi *Amur-UTU*'yu dava ediyor ve kendisinin babasının malından hiçbir şey almadığını belirtiyor. Belgenin devamında ise, babalarından kalan mallar sayılmaktadır. Kt. m/k 65 nolu belge²⁶ yine bir mahkeme zabtı olup bu defa, *Amur-UTU* kardeşi *Ikunum*'u dava ediyor ve şöyle diyor; "*babamız öldü, o senin yanında yaşıyordu, Inah-ili ve Ikunum'un huzurunda mühürlü taşları babamız aldı, sen dedinki kardeşimin mühürü gelecek, Asur'daki kızkardeşim alacak, babamız onu mühürledi*". Bu iki kardeşin birlikte hamuştum memurluğu yaptığına dair belgeler ve yine birlikte şahit olarak geçtiği metinler vardır²⁷.

23. Kt. m/k 71: IGI *En-um-A-şur* DUMU *Hi-da-lu-uk* IGI *A-şur-ma-lik* DUMU *A-ha-tím* IGI *Bé-lá-nim* DUMU *A-mur-d.UTU*

24. Kt. m/k 6, 8-10: 1 GÍN *a-na* DUMU *Hi-da-lu-uk* 1 GÍN *a-na* DUMU *A-ha-tím*

25. Kt. m/k 1-6: 1 *I-ku-num* / *A-mur-d.UTU* *iş-a-a[l-ma]* *um-ma* *I-ku-nu-um-ma* *a-na-ku* *a-na* *ni-ma* *ša* *a-bu-ni* / *e-zi-[bu-ma]* *a-ta* *tü-kà-lu-ni* / *a-li-k[à-kum]* *a-ta* / *a-ha-at-ni* / *gu5-ba-áb-ta* / *m2* *a-he-e-ni* / *ù tám-kà-ar* / *a-b[i4-ni]*

26. Kt. m/k 65; 1-10: *A-mur-d.UTU* *I-ku-nam* *a-hu-şu* / *e-pu-[ul]* *um-ma* *A-mur-d.UTU* / *a-na* *I-ku-nim-ma* / *a-bu-ni* / *me-et* / *a-bu-ni* / *i-na* *bu-ul-t,í-ş[u* *ma-ah-ri-kà]* IGI *I-na-ah-DINGIR* / *I-ku-nim* / *ku-nu-kam* *ša* *NA4.ZA.GIN3* *a-bu-ni* *i-dí-nam* / *um-ma* *şu-ut-ma* / *ku-nu-ku-um* *ša* *a-ha-tí-kà* / *a-lik-ma* / *i-na* *a-lim.ki* / *a-na* *a-ha-[tí-kà]* *dí-şu* / *a-bu-ni* / *ku-nu-kam* / *şu-a-tí* / *lá* *k-nu-uk* *ù* *a-ta* / *i-mu-a-at* / *a-bi4-ni* / *lá ta-as*, **bi4-t[i-ma]*

27. Kt. c/k 436; KKS 37; k/k 187; CCT 1, 14 b.

Rahibe *Ahatum*'un dini faaliyetleri hakkında bu belgelerde yeterince bilgi bulunmamaktadır. Yalnızca bir belgede²⁸, bu rahibenin 1 1/2 mana kalayından bahsedilir. Kültepe metinleri arasında, bu rahibeye gönderilmiş olan iki adet mektup bulunmaktadır. Bunlardan biri *Puzur-ili* tarafından *Ahatum*'a gönderilmiştir²⁹. Diğer mektup ise, BA.ŞA-ilum tarafından *Ahatum*'a gönderilmiştir³⁰.

Ahatum'un oğullarından bahseden belgelerden birinde³¹ *Ahatum*'un oğlu UTU-*bani* şahit olarak gözükmektedir. Değer belgelerinde³² ise, *Ahatum*'un oğulları, UTU-*bani* ile *Aşşur-malik* birlikte *hamuštum* görevlisidirler.

Böylece, *Ahatum*'un mensup olduğu ailenin Anadolu'da ticaretle uğraşmış olduğu görülmektedir. Kendisinin ticari faaliyeti yanında, oğullarının da ticarete aktif olarak katıldıkları onların *hamuštum* memurluğu yapmalarından anlaşılmaktadır.

Gubabtum, (Anah-ili ile Al-tab'ın kızkardeşleri)

Bir Kültepe metninde, *Anah-ili* ile *Al-tab*'ın kızkardeşlerinin rahibe olduğu kayıtlıdır. Bu belge, *Sabazia*'nın *Puzur-Istar*'a yazdığı mektup olup³³ *Anah-ili*, kızkardeşi *gubabtum* ve erkek kardeşi *Al-tab*'ın 49 mana gümüşünden bahsedilmektedir. Bu belgeden anlaşıldığına göre, bu rahibe kardeşleri ile birlikte herhalde kendi aile şirketlerinin bir hissedarı durumundadır. Daha önce bahsettiğimiz rahibelerin de hemen hepsinin ticaretle uğraştıklarını ve onların aile şirketlerinde ortaklık paylarının olduğunu görmüştük. Burada da görüldüğü üzere, Anadolu'da ticaretle uğraşan tüccar ailelerinin Asur'da bulunan kız çocuklarının da ticarete katılmış olduklarını anlıyoruz.

Gubabtum (Naplis'in kızı)

Bir Kültepe metninden³⁴, *Naplis* isimli şahsın kızının *gubabtum* yani rahibe olduğunu öğreniyoruz. Belgeden anlaşıldığına göre, *Naplis*'in evine ait

28. KTS 49 c.

29. CCT 4, 15 a

30. POAT 29

31. S. Bayram-S. Çeçen, "Yeni belgelerin Işığında Anadolu'da Kölelik Müessesesi", *Bellekten*, LX, S. 229, s. 589-630'da yayınlanan, Kt. b/k 136 numaralı metindir.

32. Kt.n/k 1831; *ICK I*, 122; a/k 516.

33. KTS II, 9 ile AKT I 25 numaralı metinler birbirinin aynıdır.

34. S. Bayram-S. Çeçen, "Yeni belgelerin Işığında Anadolu'da Kölelik Müessesesi", *Bellekten*, LX, S. 229, s. 589-630'da yayınlanan Kt. n/k 1772 numaralı metindir.

olan köle satılarak Asur'daki rahibe olan kızına gönderilmiştir. *Naplis* ile ilgili bir diğer Kültepe metninden³⁵ onun Anadolu'da iken ölmüş olduğunu ve terekesinin satılarak Asur'daki kızına ulaştırıldığını öğreniyoruz. Bu belgelerde *Naplis*'in oğlu *Silli-Adad*'dan bahsedilmemektedir. Bu iki belgeden rahibe olan bu bayanın babasının mirasından pay almış olduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışında bu bayanın diğer faaliyetleri ile ilgili belge bulunmamaktadır.

Rahibe *Ab-Šallim*, (*Amur-Ištar*'ın kızı)

Amur-Ištar ailesiyle, *Puşu-ken* ailesi arasındaki bir ortaklık antlaşmasından³⁶, *Ab-Šallim*'in gubabtum yani rahibe olduğunu öğrenmekteyiz. Bu belgeden anlaşıldığına göre, *Amur-Ištar*'ın kızı *Ab-Šallim* erkek kardeşleri, *Sin-reum*, *Ili-bani*, *Aššur-nišu*, *Šu-Laban* ve *Iddin-Adad* ile birlikte aile firmasının hissedarındır. *Amur-Ištar* ailesi ile *Usur-ša-Ištar* ailesi arasındaki ilişkilere ışık tutan bir belge de bulunmaktadır. Belgede, ATHE 24 metninde olduğu gibi *Amur-Ištar*'ın çocuklarının *Usur-ša-Ištar*'ın çocuklarına karşı hak talep etmeyecekleri vurgulanmakta ve eğer hak talep edilecek olursa bunu *Sin-re*'i'nin ödeyeceği belirtilmektedir³⁷.

Kurban ve adaklarla ilgili bir belgede³⁸ *Ab-Šallim*'e, *Dudu*'nun kızı *Nana* ile beraber 15 *mana* bakır ödenmektedir. Belgenin devamında, *Puşuken*'in kızı *Ahaha*'ya, *Šallim-Ahum*'un kızı *Šat-Aššur*'a ve *Nana*'ya birer riksum kurban olarak sunulmaktadır. Yine kurbanlarla ilgili olduğu anlaşılan bir başka belgede³⁹, *Ahaha* ve *Ab-Šallim* ile birlikte muhtemelen rahibe olan diğer bayanlara da küçük oranlarda para ödenmektedir.

Bu belgelerden anlaşıldığına göre, *Ab-Šallim* ticari faaliyetleri yanında dini görevlerini de kendisine teslim edilen paraları tapınağa teslim etmek suretiyle ödemiştir diyebiliriz.

35. Kt. n/k 1809: *ša šī-im am-tī-im ù šī-im 1 TÚG ša(-)É?.sú Na-áp-li-is ù? DUMU.SAL Na-áp-li-is I-dí-A-šūr DUMU Ba-bi4-lim ša-bu-ú DUMU.SAL Na-áp-li-is a-na I-ku-pi-A-šur lá ta-tù-ru*

36. ATHE 24.

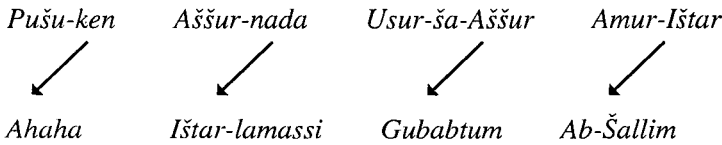
37. Kt. n/k 1804; 1-15: *KIŠIB ZU-re-i DUMU A-mur-Ištar a-na KÙ.BABBAR šī-ip-kà-tim ša A-mur-Ištar a-na Ú-s,ur-šī-Ištar ša-áp-ku KÙ.BABBAR ZU-re-i i-ša-bu šu-ma i-na ma-ri A-mur-Ištar ma-ma-an a-na ma-ri Ú-s,ur-šī-Ištar i-tù-a-arZU-re-i ú-ba-ab2-šu.*

38. TC 3 210.

39. KTS 50; 1-16:1 *šé-bu-<ul>-ta-[am]~3 GÍN KÙ.BABBAR ku-nu-ki-a a-na Áb-ša-lim ù Na-na-[a] a-na <A>-hu-qar, 1 šé-bu-ul-ta-am3 GÍN KÙ.BABBAR ku-nu-ki-a a-na A-ha-ha 1 šé-bu-ul-ta-am 1 GÍN KÙ.BABBAR ku-nu-ki ša am-tim a-na Na-na-a DUMU Bu-du-du a-na A-bi4-a-a DUMU En-na-nim áp-qí-id IGIA-du-da*

SONUÇ

Anadolu'da ticaretle uğraşan *Aşşur-idi*'nin oğulları ile *Puşuken*'in arasındaki mektuplaşmalar dikkat çekmektedir⁴⁰. *Aşşur-idi*, *Aşşur-nada* ile *Aşşur-taklaku*'nun babaları olup, sürekli olarak Asur'da oturmakta ve Anadolu'ya yazmaktadır. *Aşşur-nada*, *Aşşur-taklaku* ile *Usur-şa-Aşşur*'un da mektuplaşmış oldukları anlaşılmaktadır⁴¹. Ayrıca *Şallim-Ahum*'un da *Puşu-ken* ile mektuplaşmış olduklarından birbirleriyle bağlantıları olduğunu kabul edebiliriz. Burada karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır. Tanrı *Aşşur*'a ikribum gönderen tüccarların⁴² hemen çoğunun kızları da gubabtum sıfatına haiz olan rahibelerdir. Bu tüccarlar Asur'daki *Aşşur* tapınağına *ikribum* göndermektedirler. Asur'da dokuma tezgahlarından *ikribum* olarak toplanan kumaşların Anadolu'ya satılmak üzere tüccarlar vasıtasıyla gönderildiği anlaşılmaktadır. Aile şirketi içerisinde ise, Anadolu-Asur arasındaki haberleşmeyi bu rahibe sıfatına haiz olan bayanların yapmış oldukları anlaşılmaktadır. Bu münasebetle, rahibelerin tapınaklardan kumaş ve kalayı kredi olarak almak suretiyle Anadolu'da bulunan babasına, kardeşine yada eşine göndermiş olduğu görülmektedir. Asur'daki tapınaklardan kredi olarak ticari malları almak için acaba rahip yada rahibe sıfatına haiz olmak gerekiyormuydu bilemiyoruz. Belki de tapınakla aile şirketi arasındaki ilişkileri daha sıcak tutmak gerektiğinden, Asur'da önemli konumda bulunan bu tüccarların kızlarına bir de rahibe sıfatı alarak güçlerine güç katmak istemişlerdir diyebiliriz. Böylece, Asur'daki *Aşşur* tapınağından kredi olarak ticari malları bu rahibe kızları vasıtasıyla almak suretiyle Anadolu'da satıp karından bir kısmını da Asur'daki bu tapınağına göndermiş olmaları mümkündür. Anadolu'da ticaretle uğraşan, kızları rahibe olan ve birbirleriyle ilişkili görülen tüccarlar şunlardır:

Bunların dışında, *Şallim-Ahum*'un kızı *Şat-Aşşur*'un da bir rahibe olacağını düşünüyoruz. Zira, kurbanlarla ilgili bir belge olan TC 3 210 metninde diğer rahibeler le birlikte buna da kurban olarak küçük miktarda para ödemiştir.

40. BIN 4, 53; CCT 5 6a; TC 3, 90; TC 1, 27; ATHE 35; ATHE 37; BIN 4 71; KUG 27.

41. KUG 30.

42. Bu tüccarların ikribumları ile ilgili belgeler şunlardır: AKT III, 65; Kt. 88/k 650; VS 26, 150; KUG 28; POAT 10; VS 26, 65; RA 60 111; RA 59, 36.

Yine, *Šallim-Ahum'un ikribum* konusunda dikkatli olduğu da bilinmektedir. Ancak, belgelerimizde *Šat-Aššur'un gubabtum* olduğuna dair bir kayıt bulunmadığından kesin bir şey söyleyemiyoruz. Aynı belgede yine *Dudu* isimli şahsın kızı olan *Nana'nın* da bir kaç belgede, *Ab-Šallim* isimli rahibeyle birlikte geçmesinden onun da bir rahibe olabileceğini düşünüyoruz.

KISALTMALAR LİSTESİ

- AKT I E. Bilgiç-H.Sever-C.Günbattı-S. Bayram Ankara Kültepe Tabletleri Ankara 1990.
- AKT III E. Bilgiç-C. Günbattı, Ankaraner Kültepetafeln, (FAOS B-3) Stuttgart 1995.
- ATHE B. Kienast, Die Altassyrischen Texte des Orientalischen Seminars der Universität Heidelberg und der Sammlung Erlenmeyer-Basel, Berlin 1960.
- BIN 4 A.T. Clay, Letters and Transactions from Cappadocia, Babylonian Inscriptions in the Collection of J.B. Nies IV, New Haven 1927.
- BIN 6 F.J. Stephens, Old Assyrian Letters and Business Documents, Babylonian Inscriptions in the Collection of J.B. Nies VI, New Haven 1944.
- CCT Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum.
- ICK 1 B. Hrozny, Inscriptions Cuneiformes du Kültepe I, Praha 1952.
- ICK 2 L. Matouš, Inscriptions Cuneiformes du Kültepe II, Praha 1962.
- KKS L. Matouš-M. Matoušova-Rajmova, Kappadokische Keilschrift tafeln mit Siegeln aus den Sammlungen der Karisuniversitat in Prag, Praha 1984.
- KTS I J. Lewy, Keilschrifttexte in den Antiken-Museen zu Stanbul, İstanbul 1926.
- KTS II V. Donbaz, Keilschrifttexte in den Antiken-Museen zu Stanbul, Stuttgart 1989.
- KUG K. Hecker, Die Keilschrifttexte der Universitätsbibliothek Giessenunter Benetzung nachgelanesser vorarbeiten von J. Lewy, Giessen 1966.
- POAT W.C. Gwaltney, Jr. The Pennsylvania Old Assyrian Text, HUCA, Supplement 3. Cincinnati 1983.
- PRAG Prag Arkeoloji Müzesindeki Kültepe Tabletleri.
- RA Revue d'Assyriologie et d'Archeologie Orientale.
- TC 3 J. Lewy, Tablettes Cappadociennes troisieme serie Musee de Louvre, Paris 1935.
- VS 26 K. Veenhof-E.K. Brandt, Vorderasiatische Schriftdenkmaler der Staatlichen Museen zu Berlin, Heft XXVI, Altassyrische Tontafeln aus Kültepe Texte und Siegelabrollungen, 1992.